

...*ET UNAM SCIENTIAM!* DOUĂ LEGISLAȚII NAȚIONALE, O ȘTIINȚĂ A DREPTULUI!*

Profesor universitar, doctor în științe juridice, Dr. h. c. **Mircea DUȚU**

Directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române

...*ET UNAM SCIENTIAM!* TWO NATIONAL LEGISLATIONS, A SCIENCE OF THE LAW!

Summary. It was first a doctrinal commentary issued under the authority of the Moldavian Constitutional Court, than a decision of the Court itself whereby the Romanian language was established officially as state language of the Republic of Moldova, although the Constitution attributes this status to the so-called moldavian language; the way by which this solution was achieved consisted in proclaiming the constitutional primacy of the Declaration of Independence over all other constitutional laws. Whatever the *lex* of the state may be, the primacy belong to the *nomos* of the people – and this people is the one and the same Romanian people, which lives now within two states each with its own legislation. The present paper develops the consequences for the Romanian legal science, recalling its representative role for the Romanian people as famously stated by Friedrich Carl von Savigny two centuries ago: notwithstanding the coexistence of two state legislative systems, the science of the Romanian law is *una sola*, and must be developed as such by all legal scientist in Romania and Moldova, especially by the Research Institutes under the aegis of the Academies of Sciences in Bucharest and Chisinau.

Keywords: Romanian people, nomos, lex, legal science, Savigny.

Rezumat. Precedată de un important comentariu doctrinar elaborat sub autoritatea Curții Constituționale din Moldova, decizia Curții Constituționale din Republica Moldova a consfințit limba română ca limbă de stat a Republicii Moldova, în pofida prevederilor art. 13 din Constituție care conferă acest statut așa-zisei limbi moldovenești, iar soluția dată a rezultat din proclamarea primatului Declarației de Independență față de toate celelalte legi constituționale. Semnificația deciziei respective este evidentă: în raport cu *lex* (legea statului), primatul aparține *nomos*-ului (dreptul poporului), iar acest popor este unul și același popor român, care trăiește acum în două state, fiecare cu propria legislație. Lucrarea de față desprinde consecințele abordării date pentru conceperea științei juridice românești și a rolului său reprezentativ pentru poporul român, pornind de la doctrina dezvoltată de Friedrich Carl von Savigny cu două secole în urmă: în pofida coexistenței a două sisteme legislative statale, știința dreptului românesc este una singură și are a fi dezvoltată ca atare de către savanții juriști din România și Moldova, în special de către institutele de cercetări juridice aflate sub egida Academiei naționale din București și Chișinău.

Cuvinte-cheie: poporul român, nomos, lex, știința juridică, Savigny.

Inițiativa și semnarea primului *Acord de conlucrare* între institutele de cercetări juridice ale academiilor naționale de la București și Chișinău, în contextul în care spiritualitatea românească de pretutindeni aniversează 150 de ani de la formarea, la 1 aprilie 1866, a *Societății Literare Române*, devenită în 1867 *Societatea Academică Română* și transformată la 1879 în „institut național” sub denumirea de *Academia Română*, reprezintă semnele cardinale care justifică în mod aproape ineluctabil

abordarea problemei unei științe și culturi juridice românești ca una singură și indivizibilă. Într-adevăr, afirmarea unui atare postulat devine extrem de importantă în condițiile integrării europene, inclusiv în planul dreptului și al realității unei mondializări, inclusiv juridice, tot mai accentuate și mai agresive, ceea ce presupune totată păstrarea și consolidarea identității juridico-culturale, ca imperativ al manifestării unității prin diversitate.

1. Temeiurile pentru *unam iuris scientiam* sunt din ce în ce mai evidente și mai provocatoare și pornesc atât de la București, cât și de la Chișinău.

„În lume există un număr semnificativ de state naționale, care au la bază o națiune (o asociație de oameni având aceeași limbă, aceeași origine, aceleași obiceiuri, aceleași idei și sentimente, dezvoltate printr-o lungă conviețuire), a cărei denumire o poartă, de regulă. În Europa, majoritatea absolută a statelor

*Articolul reflectă tezele expuse la Chișinău, pe 17 martie 2016, cu ocazia semnării Acordului de cooperare între Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române și Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (AȘM), precum și al lansării volumului *Constituțiile statelor lumii*, semnat de prof., m. c. Ion Guceac, vicepreședinte al AȘM.

sunt naționale. Unele națiuni stau la baza a două state. ... Același lucru îl putem spune și despre națiunea română, organizată în două state românești: România și Republica Moldova.” Aceste teze din Comentariul editat de Curtea Constituțională a Republicii Moldova și publicat în anul 2012 privesc textul art. 13 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia „limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească” și a cărui formulare, potrivit aceluiași Comentariu, face parte dintre „roadele unei ideologii perfide, diseminate pe parcursul a zeci de ani, care se bazează pe conceptul «existenței a două națiuni, a două limbi, a două istorii diferite»”. Prin această opoziție lipsită de echivoc între textul legislativ și comentariul doctrinar, știința juridică din Republica Moldova oferă o lecție cu atât mai semnificativă cu cât textul în discuție aparține chiar legii fundamentale, iar semnificațiile și implicațiile sale nu se opresc aici: pe 5 decembrie 2013 aceeași Curte Constituțională conferă Declarației de Independență din 27 august 1991 statutul de „text constituțional primar și imuabil”, cu consecința preeminenței prevederilor sale față de cele ale Constituției. Trimiterea din cuprinsul Declarației la „legile și hotărârile Parlamentului Republicii Moldova privind decretarea limbii române ca limbă oficială în stat” nu ar fi putut oferi însă ele singure temeiul ultim pentru restaurarea limbii române ca limbă oficială în stat, ci numai în virtutea instituirii statalității independente a Republicii Moldova „AVÂND ÎN VEDERE trecutul milenar al poporului nostru și statalitatea sa neîntreruptă în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale și CONSIDERÂND actele de dezmembrare a teritoriului național de la 1775 și 1812 ca fiind în contradicție cu dreptul istoric și de neam și cu statutul juridic al Țării Moldovei, acte infirmate de întreaga evoluție a istoriei și de voința liber exprimată a populației Basarabiei și Bucovinei”.

De aici rezultă cum nu se poate mai limpede că populația Basarabiei și Bucovinei face parte din același popor Român căruia îi aparține și populația Banatului ori a Olteniei, că teritoriile tuturor acestor regiuni, chiar aparținând unor state diferite, fac parte din spațiul devenirii aceluiași popor, iar acest popor nu exclude, ci alături și împreună cu el trăiesc și alte etnii și, în sfârșit, că legătura indisolubilă între popor și spațiul devenirii sale se exprimă plenar în dreptul istoric și de neam, un drept care – aici rezidă substanța mesajului pe care Curtea Constituțională a Republicii Moldova îl transmite nu doar cetățenilor acestui stat, ci întregului popor român de pretutindeni – nu se confundă cu legile unui stat, fie ele chiar de rang constituțional. În virtutea unei istorii care nu poate fi nici modificată și nici oprită din desfășurarea ei, poporul român se găsește astăzi organizat politic în două state, cărora le corespund tot atâtea

teritorii și sisteme legislative, însă care acoperă același spațiu și exprimă același drept.

Astfel stând lucrurile, terenul colaborării între Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române de la București și Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei de la Chișinău nu este altul decât *știința juridică românească* înțeleasă ca știință a dreptului românesc, iar rostul acestei colaborări nu este nici el greu de identificat: cristalizarea expresiei doctrinare a dreptului românesc ca drept unitar al întregului popor român, ca o expresie juridică unitară care să se constituie într-un reper teoretico-conceptual deopotrivă pentru legile ambelor state românești.

2. Unitatea dreptului a constituit o preocupare pentru societate în general și a juriștilor în special, aceasta garantând, înainte de toate, egalitatea în fața legii. Astfel, toată lumea se supune unei legi unice, aceleași cazuri urmând să fie judecate în același mod, adică prin soluții juridice identice.

Și totuși, după dreptul Romei antice, unitatea dreptului s-a dovedit a fi mai curând o iluzie în fața multitudinii interpretărilor posibile și diversității cazurilor practice de aplicare. În același timp, nu au lipsit nici tentativele de combatere ori diminuare a pluralității interpretărilor și diferențelor de aplicare a normelor dreptului și de a analiza, din această perspectivă, diferitele căi de a accede la unitatea sa. Se pot cita, în acest sens, mai multe experiențe care au încercat, cu mai mult sau mai puțin succes să ferească dreptul, mai bine spus știința sa, de efectele negative ale multitudinii doctrinelor, legilor și jurisprudențelor. Astfel, dacă Franța a optat pentru codificare, la începutul veacului al XIX-lea, pentru a pune capăt dezordinii reglementărilor și neîmplinirilor în aplicarea dreptului din secolele precedente, dimpotrivă, Germania nu a ales, tot pentru secolul al XIX-lea, calea codului civil, în favoarea unei abordări științifice a dreptului. Chiar și după adoptarea și intrarea în vigoare, la 1 ianuarie 1900, a Codului civil (BGB), stilul juridic german, pentru a garanta unitatea dreptului, a rămas până astăzi, științific.

La nivelul Uniunii Europene, pe calea regulamentelor și directivelor, uniformizării prin armonizarea legislativă și obligativitatea transpunerii în dreptul intern al celui comunitar-european se realizează o unitate din ce în ce mai evidentă, la nivelul dreptului pozitiv, consolidată prin inițiative de genul „cadrelor comune” (al contractelor ș.a.) de reglementare. În fine, mondializarea juridică are printre primele sale efecte uniformizarea și unitatea normelor aplicabile.

Toate aceste diferite stiluri și forme de unificare a dreptului (francez, german etc. al UE ori la nivel mondial) se întemeiază mai ales pe postulatul depersonali-

zat conform căruia un drept unificat este o condiție a realizării justiției.

Dar asemenea inițiative nu sunt, în orice caz, suficiente, ele urmând a fi completate și conjugate cu un alt factor determinant: unitatea viziunii asupra justiției. Aceasta din urmă este întemeiată pe considerentul că dreptul nu este numai lege, doctrină ori știință, ci rămâne, poate chiar înainte de toate, un act jurisdicțional și judiciar.

Așadar, în ultimă instanță, dreptul este ceea ce judecătorul face din el, iar unitatea sa ar semnifica astfel că două instanțe ar judeca același caz în mod identic. Din păcate, un ideal rămas încă la stadiu de așteptări generale. Dincolo de asemenea abordări și perspective, elementul unificator esențial rămân încă tradițiile, limba, cultura și știința juridică. Speranțele unui *ins commune* ancestral și viitor renașc astfel periodic în istoria lumii.

3. Dreptul și limba, elemente indispensabile ale culturii naționale. Parafrazându-l pe A. Camus sau Nichita Stănescu, limba română este „patria” de exprimare și afirmare a dreptului românesc și ambele sunt elemente unice ale acelorași tradiții și spiritualitate.

„Dreptul crește odată ... cu poporul, el se dezvoltă cu acesta și sfârșește prin a dispărea atunci când poporul ajunge să-și piardă particularitățile sale profunde”, conchidea, în urmă cu două secole, Savigny (Frederich Carl Savigny, *De la vacation de notre temps pour la législation et la science du droit*, trad. fr., PUF, coll. „Leviathan”, Paris, 2006, p. 55).

Precum limba, dreptul reprezintă una din componentele culturii. El este produsul istoriei și exprimă o concepție a raporturilor sociale profund înrădăcinată în acesta. Uniunea intimă, complexă dintre limbă și drept se înscrie în ecuația identității naționale. De altfel, un curent de gândire a considerat că dreptul ar fi determinat de limbă, aceasta din urmă, „posedând o energie proprie”, ar impune „propria sa natură dreptului”, în așa fel încât juristul, departe de a stăpâni limba, ar fi „mai degrabă dominat de ea”. O asemenea temă a făcut cu predilecție obiect de cercetare și de reflecție în gândirea germană. Într-o altă perspectivă, în veacul al XIX-lea, „odată cu naționalizarea dreptului și identificarea dreptului cu limba de exprimare a sa” s-a impus ideea că „un drept este în mod necesar legat de o limbă marcând avântul unui unilingvism statal”.

Școala istorică germană, prin reprezentanți precum Savigny, Grimm ș.a., a afirmat geniul comun și destinul identic al dreptului și al limbii (și unificând totul, al poeziei), ca născute din conștiința populară și trăind în cadrul acesteia, supuse aceleiași reînnoiri în cadrul dezvoltării lor organice, fără oprire, funciar populare, ca sevă, dar fără a exclude, odată cu civilizația,

trecerea de la dreptul popular, la dreptul savant.

După cum afirma J. Carbonnier, atât dreptul, cât și limba sunt fenomene sociale, de formație larg cutumiară, purtând amprenta unui anumit caracter obligatoriu, normativ. În cutumă, amândouă, chiar dacă în măsură diferită, își găsesc originea și forța lor. Apoi, deopotrivă limba și dreptul sunt produse ale istoriei și două sisteme evolutive, vii, în permanentă mișcare. Și în fine, ca o apreciere concludivă, fapte culturale.

Într-adevăr, în definitiv, ceea ce marchează înrudierea dintre drept și limbă este medierea unui al treilea termen, mediul natural-social care însoțește și stimulează înflorirea lor, într-un cuvânt cultura din care au reieșit.

Secolul al XIX-lea a „naționalizat drepturile și a identificat dreptul cu limbajul exprimării sale” impunând astfel ideea unui drept legat în mod necesar de o limbă.

Școala istorică a dreptului care a devenit dominantă la mijlocul aceluiași veac a influențat și la noi, pe lângă un jurist patriot, precum Simion Bărnuțiu, și un mare spirit creator ca Mihai Eminescu, afirmarea existenței unui geniu și destin comune ale dreptului și limbii, ca născute din conștiința populară și trăitoare prin aceasta, supuse aceleiași reînnoiri, în dezvoltarea lor organică fără oprire, esențialmente populare în chiar seva acestora. Legătura dintre drept și limbă a fost, este și rămâne esențială, aceeași limbă configurează într-o anumită măsură un drept comun, indiferent de structurile artificiale de separare ale poporului vorbitor. Evidente rațiuni lingvistice, de pildă, au fost la originea pierderii influenței dreptului francez în SUA, după cum ne arată evoluția codului civil în Louisiana (cele din 1808 și 1825 au fost redactate în franceză, iar cel din 1870 în engleză). Și invers, dacă raporturile juridice ar trebui să fie guvernate de un singur și unic corp de reguli, pluralitatea lingvistică ar fi condamnată și dominată ineluctabil de o singură limbă.

Ca parte a limbii, vocabularul juridic rămâne un alt factor de unitate al științei juridice și culturii naționale în general.

„După cum trebuie mai întâi să-i înveți limba pentru a cunoaște un popor străin – scria Henri Capitant, în prefața *Vocabulaire juridique* din 1936 –, pentru a înțelege moravurile sale și a-i pătrunde geniul propriu, tot așa limba juridică este primul strat al dreptului pe care trebuie să-l traversăm în mod necesar pentru a aborda studiul său.”

Astfel, vocabularul juridic românesc, constituit în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, sprijinit masiv pe cultura juridică franceză, dar valorificând și puternice tradiții romanice proprii a rămas întotdeauna unitar.

4. Un exemplu european. Așa cum orice jurist

poate lesne observa, un asemenea program nu este unul singular în istoria Europei, ci cunoaște experiențe similare în condiții istorice asemănătoare. Așa, de pildă, prăbușit în 1806 sub loviturile lui Napoleon, Sfântul Imperiu Roman al Națiunii Germane nu a mai putut fi restaurat ca atare după prăbușirea Împăratului francez însuși, pe drept cuvânt caracterizat de marele istoric al dreptului Harold J. Berman „un Stalin al Revoluției Franceze”. Unirea politică a tuturor germanilor într-un singur stat nefiind atunci pentru moment realizabilă, s-a propus totuși unificarea lor legislativă sub imperiul unui singur cod general (*allgemeines Gesetzbuch*), așa cum și în vremurile noastre nu ar fi trebuit neapărat exclusă *de plano* post-1991 ideea unor coduri civile sau penale comune pentru România și Republica Moldova. Dincolo de dificultățile inerente punerii în practică a acestui program, ideea a fost respinsă la nemți pe considerente teoretice. „Precum limba, dreptul trăiește în conștiința poporului” și se dezvoltă în mod organic „prin forțe interioare care lucrează în tăcere și nu prin voința arbitrară a unui legiuitor” care să impună prin decizie politică rezultatul unor speculații raționale despre natura umană și drepturile naturale inalienabile ale individului considerat *in abstracto* (mai precis, fără a fi luată în considerare încadrarea lui într-un anumit popor): iată punctul de plecare al binecunoscutei doctrine istorice a dreptului în formularea lui Friedrich Carl von Savigny, fondatorul științei juridice moderne în propriul și adevăratul sens al acestui termen. Nu în primul rând *politicienii* reuniți în adunări legislative, ci *juriștii* sunt adevărații reprezentanți ai poporului în tot ce ține de dreptul acestuia din urmă, iar aceștia pot fi fie practicienii căliți în pretoriul instanțelor, fie, acolo unde lipsesc „obișnuințele specifice unor state libere”, teoreticienii formați în universități.

Ca și în Germania din timpul lui Savigny, istoria a făcut ca atât în România, cât și în Republica Moldova să nu putem vorbi despre asemenea obișnuințe specifice Angliei, însă nu mai puțin să fim confrunțați cu o nesfârșită serie de reforme și inovații legislative al căror substrat ideologic păstrează vie moștenirea Revoluției franceze și al unui drept de sorginte iacobină al nenumăratelor declarații, constituții, convenții și cartee edictate de atunci și până astăzi. Așa cum Edmund Burke, părintele conservatorismului politic, opunea programului (politic) revoluționar tradiția drepturilor istorice, Savigny le opunea codificatorilor raționaliști marea tradiție a dreptului roman, pe atunci încă în vigoare ca drept comun al statelor germane, și o știință juridică a cărei sarcină consta în identificarea instituțiilor juridice reale aflate în spatele fiecărei norme. În calitate de reprezentanți ai celei de-a treia puteri în stat, juriștii în-

șiși pot crea noi instituții și modifica sau chiar elimina pe cele existente, „dacă au devenit străine sensului și nevoilor timpului”, dar nu unui timp imaginat de ideologii imperiilor și uniunilor mai vechi sau mai noi, ci acelui timp al cărui spirit este dat de evoluția conștiinței poporului, care singur rămâne titularul propriului său drept.

Cu două secole în urmă, Savigny a fost cel care a avut câștig de cauză, iar știința juridică germană formată, pornind de la ideile sale și dezvoltată timp de jumătate de secol în condiții de fărâmițare politică, a atins un nivel rămas impunător și pentru juriștii de astăzi. Dimpotrivă, acolo unde accentul a căzut nu pe *dreptul poporului*, ci pe *legile statului*, știința juridică nu a putut depăși decât cu multă greutate consecințele separației politice îndelungate, așa cum s-a putut observa după Primul Război Mondial într-un stat român al cărui teritoriu acoperea spațiul istoric românesc, însă care nu a putut rezolva decât cu multă greutate marea problemă a unificării legislative și când vremurile în care concepția istorică a dreptului era folosită în mod explicit de Simion Bărnuțiu în cuprinsul Proclamației de la Blaj, ori de un Mihail Kogălniceanu în realizarea marilor reforme sociale ale modernității din Vechiul Regat păreau demult uitate. Parcă neînvățând prea multe din asemenea experiențe istorice, astăzi știința juridică românească pare a se mulțumi cu sarcina de a însoți prin exegeze și comentarii o activitate de legiferare ale cărei singure repere par a consta, pe de o parte, în exigențe punctuale mai ales de factură economică și ideologică, iar, pe de alta, a ignora orice tradiție sau perspectivă de cristalizare sistematică. În plus, la nivelul dreptului pozitiv, codificările din ultimele decenii au urmat orientări divergente, la București avându-se cu prioritate în vedere modelul hibrid, iar la Chișinău cel german.

5. Decadență politică și știință juridică. „Reflecția politică este rodul decadenței politice, în vreme ce știința dreptului este întotdeauna un produs al apogeurilor politice”. Această constatare a lui Carl Schmitt poate fi verificată cu ușurință de-a lungul istoriei, de la suprapunerea așa-numitei epoci clasice a dreptului roman și a perioadei de maximă expansiune a Imperiului, trecând prin hegemonia continentală a Franței și apoi a Germaniei în peisajul juridic european al secolelor XVIII-XIX, până la dominația contemporană globală a dreptului anglo-saxon de factură preponderent nord-americană. Și la scara mai redusă a istoriei României putem de asemenea constata același raport, urmărind nu numai tendința de creștere inaugurată prin codurile din 1864 și ajunsă la apogeu în perioada interbelică, ci și *avântul* luat de știința juridică românească în perioada anilor 1964–1970, o perioadă caracterizată nu

numai de o relativă liberalizare *socială*, ci mai ales de reafirmarea unui rol *politic* specific prin așa-numita „declarație de independență” față de Uniunea Sovietică și asumarea complicatelor inițiative de mediere și poziționare în context internațional. La fel, prăbușirea politică a României în primul și în ultimul deceniu de „democrație populară”, respectiv de „societate socialistă multilateral dezvoltată”, este corelată la rândul ei cu un *recol* sever și nu mai puțin manifest al (științei) dreptului. Astăzi, în anul 2016, România numără 27 de ani de la prăbușirea regimului politic comunist, 25 de ani de la adoptarea Constituției care o proclamă „stat de drept, democratic și social”, 12 ani de la integrarea în NATO și 9 ani de la dobândirea calității de stat membru al Uniunii Europene. Cu toate acestea, dinamica pozitivă a științei juridice românești ni se pare că se lasă încă așteptată. Iar o asemenea realitate pare a se manifesta, în dimensiuni și cu particularități proprii, și în Republica Moldova. Pe ansamblu, în pofida unor *acumulări cantitative*, precum numărul de cursuri, manuale, tratate și comentarii (pentru a nu mai vorbi despre cel al publicațiilor juridice), saltul calitativ constând în școli și direcții de cercetare originale, în sinteze teoretice deopotrivă recapitulative și prospective, ori – *last but not least* – în dezbateri contradictorii care să facă posibil un progres real se lasă încă așteptat.

Acumulări cantitative și salt calitativ, contradicții (neantagoniste!) ca motor al progresului: asemenea formulări pot retrezi celor mai în vârstă amintirea marxism-leninismului odinioară atât de omniprezent, și ele au fost anume în acest scop alese! După o jumătate de secol în care știința dreptului a fost așezată pe anumite baze ideologice, acestea au dispărut pur și simplu din cadrul preocupărilor juriștilor, fără a fi supuse unei analize riguroase care să separe și să justifice ceea ce rămâne viabil (dacă mai persistă ceva!) de ceea ce trebuie încredințat exclusiv studiului istoricilor și tratat ca atare. O asemenea analiză ar fi trebuit să trateze *Operele complete* ale lui Marx, Engels și chiar Lenin și sechelele lor cu aceeași seriozitate cu care sunt studiate în Germania scrierile lui Kant și Hegel nu numai de către neo-kantieni sau neo-hegelieni, ci și de toți savanții conștiinței de influența obiectivă exercitată de aceste scrieri asupra științei juridice germane, chiar dacă ei înșiși preferă să se raporteze mai degrabă la Aristotel sau Dworkin.

Mai mult. Nici „scrierile” unui Stalin ori Vâșinski nu ar putea fi omise dintr-o asemenea analiză, fără îndoială, cu măsura și din perspectiva cuvenite, așa cum o arată tot în Germania avalanșa de monografii și articole care urmăresc identificarea urmelor lăsate de ideologii național-socialismului în gândirea juridică germană (și ca spre a nu uita trecutul, din grija de a nu-l

repetă!). Lista ar putea continua, iar comparația dintre România și Germania sub acest aspect ar putea fi dezvoltată până la indicarea faptului, deloc nesemnificativ, că publicațiile respective au început și ele să apară abia după mai bine de două decenii postbelice. Dincolo de locurile și rațiunile acestei întârzieri, efectul devastator pe care ea îl are asupra unei științe juridice împiedicate să se confrunte cu propria sa istorie recentă constă în eliminarea posibilității ca știința juridică să dobândească acea conștiință de sine care să-i permită la rândul ei conștientizarea sarcinilor care îi stau înaintea.

Refuzând confruntarea cu istoria recentă, știința juridică românească din ultimul sfert de secol a recurs, așa cum se știe prea bine, pe de o parte la recuperarea marilor clasici interbelici, pe de altă parte la acumularea de idei și concepții teoretice din spațiul juridic occidental, multe dintre ele demult depășite, iar altele diametral opuse celor tocmai recuperate din tradiția pre-comunistă. Faptul că fundamentele ideologice ale construcțiilor juridice receptate au fost de regulă fie neglijate, fie tratate cu aceeași superficialitate rezervată în trecut materialismului dialectic și istoric nu trebuie să stârneasă prea multă mirare dacă ținem seama de faptul că în ambele cazuri, datorită depărtării temporale, respectiv spațiale, receptarea avea ca obiect construcții devenite (deja) respectiv rămase (încă) străine timpului și locului nostru. Lipsa legăturii *imediate* a acestor construcții cu identitatea *reală* a *societății* românești *contemporane*, identitate a cărei expresie juridică trebuia găsită tocmai de știința românească a dreptului, ar fi putut fi totuși acoperită prin realizarea unei corelații între această identitate *socială* și misiunea *politică* a națiunii române, misiune a cărei conștientizare poate abia ea pe de o parte să lege trecutul românesc de viitor prin prezent, iar pe de altă parte să particularizeze spațiul românesc în raport cu „mentalitatea juridică” (Mірcea Djuvara) a celorlalte spații: înțeleasă ca *nomos*, ordinea de drept este inseparabilă de localizarea în spațiu în aceeași măsură în care trebuie înțeleasă ca produs al evoluției istorice neîntrerupte. Lipsa conștientizării unei asemenea misiuni politice de către majoritatea românilor, preocupați mai degrabă de aspectele economice ale socialului, explică nu doar decadența politică a României de astăzi, ci și dezagregarea identității sociale însăși; altfel decât marxist-leniniștii de altădată și deopotrivă cei din zilele noastre, nu credem că economicul poate explica în mod integral o societate și cu atât mai puțin o națiune. Nu le vom face, prin urmare, juriștilor un reproș mai aspru decât ar merita, mai mult, vom observa și că această decadență politică nu este câtuși de puțin specifică României. Reîntorcându-ne la aprecierile de la început, vom înțelege însă nu doar starea prezentă a științei juridice românești, ci și

sarcina vitală pe care această știință o are nu doar față de societatea românească, ci și față de națiunea română. Altfel decât popoarele decadente politic, cele aflate la apogeu din acest punct de vedere „determină modul de a vorbi și chiar de a gândi al altor popoare, așadar vocabularul, terminologia și conceptele”, însă nu mai puțin: „un popor este învins abia atunci când ajunge să se supună unei reprezentări străine despre drept”.

6. ... *Et unam iuris scientiam*. În abordarea pe care ne permitem să o propunem și exprimăm aici și acum trebuie să se pornească de la faptul că încercând să redefinim rolul științei juridice, revenim, de fapt, la rădăcinile sale istorice relevate de secole. Același Savigny preciza în Cursul său universitar din 1808: „Știința noastră nu este tratată pentru sine înseși, ci în scopul de a lua în considerare dreptul... Totuși, orice juxtapunere a unui punct de vedere practic unuia științific este nulă și contradictorie. Și aceasta pentru că aplicarea legii nu este posibilă decât pentru cel ce o cunoaște profund și cu adevărat. Profunda cunoaștere a legii constă în disecarea sa istorică și întoarcerea la izvoare și, fără exagerare, se poate afirma despre noile noastre coduri că sunt cunoscute îndeajuns doar de cel care le cunoaște mai bine decât autorii lor”. Așadar, aceasta este deci sarcina științei dreptului: aceea de a

ști mai mult, a cunoaște mai bine dreptul decât autorii săi, altfel spus de a deveni noi înșine creatorii lui. Știința dreptului și dogmatica sa constituiau în Germania secolului al XIX-lea principalul izvor de drept. În acest fel, cititorul, cel chemat să-i deslușească înțelesurile este mai sever decât autorul, această idee constructivistă, poststructuralistă à la Roland Barthes ori Michel Foucault, are o lungă și reprezentativă preistorie juridică. În urmă cu 200 de ani la Savigny o atare frază exprima speranța unei noi jurisprudențe pe baze științifice și rezonabile. Dreptul nu trebuia să mai fie „târfa” legislației și „bastardul” jurisprudenței. El se cuvenea să depășească stadiul cazuisticii și efermerului printr-o cunoaștere superioară, iar conținutul său se impune a fi definit într-o manieră savantă între zidurile universităților. A cunoaște totalitatea evoluțiilor și rațiunilor interne și nu numai, „a vedea dreptul într-un fel sau altul”, a-l descoperi pe calea unui demers investigativ, acesta era obiectul științei dreptului.

Revenind la situația de la noi, este de constatat că, dincolo de noua corectitudine imperială ridicată în Apus pe ruinele vechilor glose și comentarii ale unui drept roman receptat după un mileniu de absență ca drept al unei societăți demult dispărute, juriștii români trebuie să se înțeleagă pe ei înșiși ca juriști ai unui spațiu în care dreptul roman a continuat ca drept bizantin, cu puternice nuanțe naționale, să fie un drept viu pe toată durata Imperiului Roman de Răsărit ca drept al unui *Commonwealth* bizantin (D. Obolensky) și mai apoi al unui Bizanț de după Bizanț (N. Iorga). În acest context, lucrarea marelui jurist basarabean Leon Casso despre dreptul bizantin din Basarabia (1907), reevaluată în adevăratele sale semnificații, se poate dovedi folositoare pentru înțelegerea nu atât a unor norme și instituții demult apuse, cât mai ales a gândirii juridice însăși din acest spațiu. După cum analiza, rămasă, din păcate singulară, din 1943 a *Dreptului românesc din Basarabia*, a acad. Andrei Rădulescu, personalitate tutelară (patronimică) a Institutului nostru, ne oferă viziunea unitară, întregitoare de la care se cuvine a porni. Nomos-ul spațiului românesc ca sigiliu al Romei mai vechi și mai noi: iată dreptul istoric și de neam invocat printr-o *Declarație de Independență* și la a cărui deplină restaurare sunt chemate să contribuie de azi înainte două institute unite pe fond de și într-o singură știință juridică, iar formal hotărâte să concluzioneze în acest sens în baza Acordului pe care l-am semnat pe 17 martie curent.

Ca orice semn major al timpului, el presupune nu numai recunoașterea și înțelegerea adevărului, dar mai ales efort neobosit de a-i exprima și împlini semnificațiile.

Ion Bolocan. *Începutul*, 2013, bronz,
20 cm × 3,5 cm × 6 cm